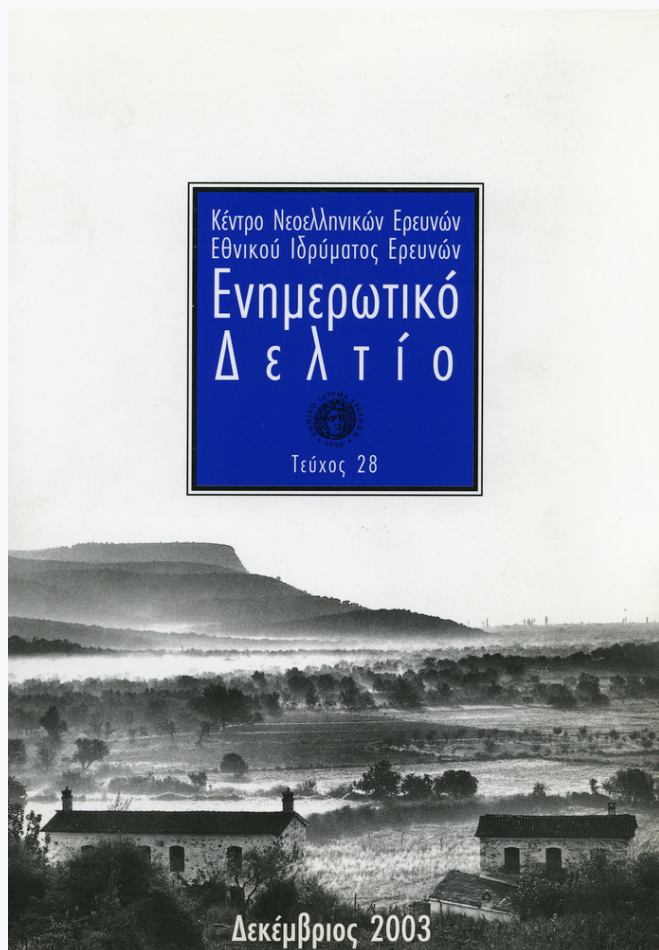

Newsletter

Vol 28 (2003)

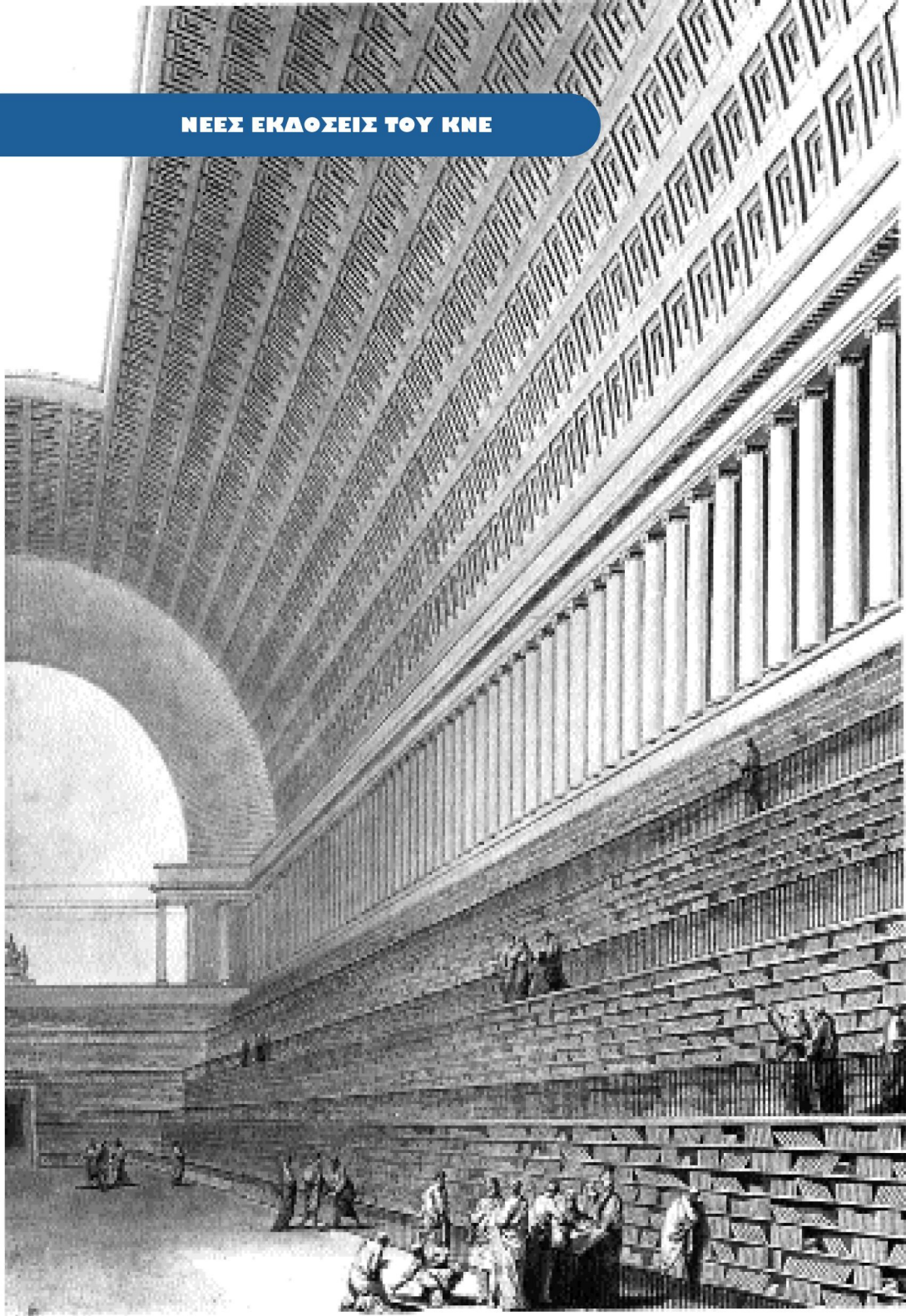
ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΝΕ Εκδόσεις ΙΑΕΝ

doi: [10.12681/news.219](https://doi.org/10.12681/news.219)

To cite this article:

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΝΕ Εκδόσεις ΙΑΕΝ. (2009). *Newsletter*, 28, 6–20. <https://doi.org/10.12681/news.219>

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΝΕ

Roland Mortier,

Φώτα του ευρωπαϊκού 18ου αιώνα,

Μετάφραση: Γιώργος Τόλιας.

Δεκαοκτώ ερωτήσεις στον Roland Mortier από τον Γ. Τόλια και την Ουρανία Πολυκανδριώτη,

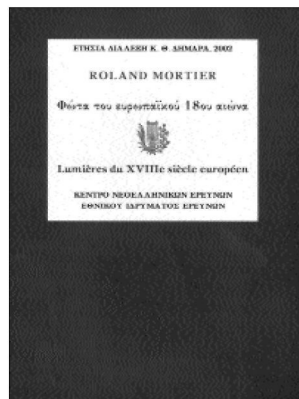
Μετάφραση: Ουρανία Πολυκανδριώτη.

Ετήσια Διάλεξη "Κ.Θ.Δημαράς" - 2002, ΚΝΕ/ΕΙΕ, Αθήνα 2003, 189 σελ.

Αίγλωση (ελληνικά και γαλλικά) έκδοση της 7ης ετήσιας διάλεξης αφιερωμένης στη μνήμη του Κ. Θ. Δημαρά, ιδρυτή του ΕΙΕ και εισηγητή των σπουδών του Διαφωτισμού στην Ελλάδα. Η Διάλεξη του 2002 δόθηκε από τον Βέλγο ιστορικό των ιδεών Roland Mortier, κορυφαίο μελετητή του 18ου αιώνα.

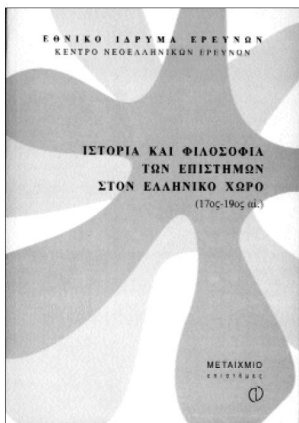
Με το κείμενό του, ο Roland Mortier προτείνει ένα πανόραμα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, μια διερεύνηση της επεξεργασίας, της διάδοσης και της αποδοχής (ενίοτε και της απόρριψης) των αξιών της νεωτερικότητας στην Ευρώπη κατά τον 18ο αιώνα, ειδικότερα εκείνων του ορθού λόγου, της ευδαιμονίας και της ελευθεροφροσύνης. Έμφαση δίδεται στη εκτίμηση των εξαρτήσεων ανάμεσα στις ποικίλες εθνικές εκφράσεις του κινήματος, αλλά και στη διάχυση του στους χώρους του πολιτικού στοχασμού, των θεσμών, της οικονομίας, των τεχνών και των γραμμάτων, αλλά και της θρησκευτικότητας ή του καθημερινού βίου. Η διάλεξη κλείνει με μια εκτίμηση της πρόσληψης του Διαφωτισμού κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα, προβάλλοντας την επικαιρότητα των νεωτερικών αξιών που πρότείνει ο Διαφωτισμός, αλλά και εντοπίζοντας αλλοιώσεις που υπέστησαν από ποικίλα ιδεολογικά ρεύματα.

Την έκδοση συμπληρώνουν δεκαοκτώ απαντήσεις που έδωσε ο Roland Mortier σε αντίστοιχα ερωτήματα που του έθεσαν οι ερευνητές του ΚΝΕ/ΕΙΕ Γιώργος Τόλιας και Ουρανία Πολυκανδριώτη. Οι απαντήσεις αυτές φωτίζουν την πορεία του Roland Mortier, τη διαμόρφωση του επιστημονικού του πεδίου και των ερευνητικών του εργαλείων και, τέλος, τη μεθοδολογία που επεξεργάστηκε σταδιακά και που αποσκοπεί στη σύνθετη θεώρηση των αισθητικών, ιδεολογικών και κοινωνικών όρων που διαμορφώνουν τις πολιτιστικές πραγματικότητες του 18ου αιώνα.

**Ιστορία και φιλοσοφία των επιστημών στον ελληνικό χώρο (17ος-19ος αι.),
Συντονισμός, επιστημονική επιμέλεια: Γιάννης Καράς,
ΕΙΕ/ΚΝΕ-80 / Μεταίχμιο, Αθήνα 2003, 781 σελ.**

Μετά από ένα σύντομο πρόλογο (15 περίπου σελίδων), τη μελέτη "Οι επιστήμες στο Βυζάντιο", όπου γίνονται, με βάση πάντα τα στοιχεία που η έρευνα μας έχει προσφέρει, ουσιαστικές επισημάνσεις γύρω από την ιστορική παράδοση του νεώτερου ελληνισμού (20 περίπου σελίδες), ακολουθεί μια εκτεταμένη εισαγωγή (60 περίπου σελίδες) όπου τοποθετείται το όλο θέμα μέσα στον χώρο (ελληνικός πνευματικός χώρος) και στον χρόνο (Νεοελληνική Αναγέννηση) και διερευνώνται οι επιδράσεις που η ευρωπαϊκή επιστημονική σκέψη άσκησε στον ευρύτερο ελληνικό - βαλκανικό χώρο κατά τους παραπάνω αιώνες. Διερευνάται η εξελικτική πορεία της (νεο)ελληνικής σκέψης και αναζητούνται, με βάση την αξιολόγηση κι ερμηνεία των στοιχείων - μεγαλύτερης είτε μικρότερης διάρκειας -, που η ιστορική μνήμη έχει διαφυλάξει, οι βαθύτερες διασυνδέσεις, η εσωτερική συνοχή των επιστημονικών γνώσεων, η αλληλουχία και λειτουργικότητα των γνώσεων αυτών μέσα στην ιστορική ανέλιξη σε μια περίοδο κατά την οποία εντοπίζουμε τις απαρχές της νεοελληνικής επιστημονικής σκέψης.

Το βιβλίο αποτελεί μια λογικά δομημένη και σε πλήρη συνοχή συλλογή μελετών πάνω σε επιμέρους θέματα των Φυσικών-Θετικών Επιστημών κατά την περίοδο της Νεοελληνικής Αναγέννησης (Νεοελληνικού Διαφωτισμού), μελετών τις οποίες χαρακτηρίζει η λογική της επιστημονικής αναζήτησης, η ενότητα σκέψης που απορρέει μέσα από την πολλαπλότητα και τη διαφορετικότητα των απόψεων των συγγραφέων τους.

Οι συγγραφείς των μελετών αυτών, επιχείρησαν - και εν πολλοίς πιστεύουμε ότι το κατόρθωσαν - να δώσουν μια γενική εικόνα, από την οποία όμως να μη λείπει η ουσιαστική λεπτομέρεια, να κωδικοποιήσουν απόψεις στις οποίες έχουν καταλήξει μετά από πολύχρονη προσωπική ή συλλογική ερευνητική εργασία, πολύχρονη ουσιαστική επαφή με το βιβλίο των Φυσικών-Θετικών Επιστημών - και όχι μόνο -, να παρουσιάσουν την εξέλιξη της επιστημονικής σκέψης όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικά, παραμένοντας στο πνεύμα της εποχής και αντλώντας τα συμπεράσματά τους μέσα από την εμπειριστατωμένη μελέτη των συγκεκριμένων ιστορικών στοιχείων.

Η διάταξη της ύλης, των κεντρικών κυρίως κεφαλαίων του βιβλίου, ακολουθεί τα διεθνή πρότυπα (René Taton, *Histoire Générale des Sciences* George Sarton, *Introduction to the History of Science*).

Το βιβλίο χωρίζεται σε 3 μεγάλες ενότητες: Μαθηματικά (180 περίπου σελίδες), Επιστήμες της Φύσης (280 περίπου σελίδες), Επιστήμες της Ζωής (130 περίπου σελίδες), όπου αποτυπώνονται τα αποτελέσματα μιας μακρόχρονης ερευνητικής εργασίας

των μελών (μαθηματικοί, φυσικοί, γιατροί, ιστορικοί της επιστήμης) του επιστημονικού ερευνητικού προγράμματος "Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών 15ος-19ος αι." του ΚΝΕ.

Το έργο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των έργων εγκυκλοπαιδικής ύλης (10 περίπου σελίδες), των προεπαναστατικών ελληνικών περιοδικών (100 περίπου σελίδες) και τη μελέτη: "Η επιστημονική σκέψη μετά την Επανάσταση. Η περίπτωση του οθωνικού πανεπιστημίου, ή οι απαρχές της πανεπιστημιακής διδασκαλίας των επιστημών".

Στο τέλος: Πίνακες ονομάτων.

Οι εικόνες προσώπων και βιβλίων, αλλά και οι πίνακες και τα σχήματα που συνοδεύουν τα κείμενα, κάνουν εύχρηστο αλλά και ευχάριστο το βιβλίο σε ειδικούς και μη.

Πρόκειται για ένα έργο συλλογικό, του οποίου το κάθε επιμέρους κεφάλαιο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα του.

Η συγγραφική ομάδα: Γιώργος Βλαχάκης, Γιάννης Καράς, Δημήτριος Καραμπερόπουλος, Θεόδωρος Κρητικός, Νίκος Καστάνης, Μιχάλης Λάμπρου, Νίκος Ματσόπουλος, Ευθύμιος Νικολαΐδης, Χρίστος Ξενάκης, Αλέκος Παπαδημητρίου, Μαρία Τερδήμου.

Συντονισμός, επιλογή κειμένων, επιστημονική επιμέλεια: Γιάννης Καράς.

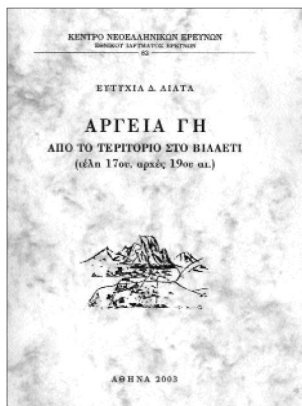
Ευτυχία Δ. Λιάτα,

Αργεία γη: Από το τεριτόριο στο βιλαέτι (τέλη 17ου, αρχές 19ου αι.),
ΚΝΕ/ΕΙΕ-82, Αθήνα 2003, 137 σελ.

Το βιβλίο διαπραγματεύεται δυο κρίσιμες στιγμές από την ιστορία του Άργους και της περιοχής του: η μία αφορά τη δεύτερη βενετοκρατία και στηρίζεται σε βενετσιάνικες απογραφές και καταστιχώσεις, μέσα από τις οποίες εξετάζεται η κατανομή της γης στους εποίκους και τα πληθυσμικά μεγέθη του οικιστικού δικτύου.

Η άλλη ιστορική αναφορά, με διασκελισμό ενός περίπου αιώνα, στηρίζεται σε φορολογικά κατάστιχα της όψιμης τουρκοκρατίας και διερευνά θέματα φοροδοτικής ικανότητας του πληθυσμού σε συσχετισμό με τον καλλιεργούμενο και οικισμένο χώρο.

Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται η παρακολούθηση στην ίδια περιοχή ιστορικών φαινομένων στην εξέλιξη, αλλαγή η στασιμότητά τους πέρα από την μορφή του όποιου εξουσιαστικού συστήματος.

Ρωξάνη Δ. Αργυροπούλου,

Ο Βενιαμίν Λεσβίος και η ευρωπαϊκή σκέψη του δεκάτου ογδόου αιώνα,

ΚΝΕ/ΕΙΕ-83, Βιβλιοθήκη Ιστορίας των Ιδεών-2, Αθήνα 2003, 326 σελ.

Αντικείμενο της μελέτης αυτής αποτελεί η προσωπικότητα και ο στοχασμός του Βενιαμίν Λεσβίου, διακεκριμένου μαθηματικού, φυσικού και φιλοσόφου της τελευταίας περιόδου της Τουρκοκρατίας· φορέας μιας κυρίαρχης ευρωπαϊκής πολιτισμικής κίνησης, όπως ήταν ο Διαφωτισμός βίωσε βίαιες αντιδράσεις για τις νεωτεριστικές του θέσεις, τις οποίες παρακολουθούμε στην εξιστόρηση των γεγονότων του βίου του. Η προσωπικότητα του Βενιαμίν, που βασικό στοιχείο της ήταν ο συνδυασμός θεωρίας

και επαναστατικής πράξης, ξεπερνά τα όρια ενός απλού διδασκάλου και λογίου. Εμφανίζεται ως ένας πνευματικός ηγέτης του Αγώνα με την φιλοσοφική υπεράσπιση της ανθρωπίνης αξίας και ελευθερίας και μπορεί να θεωρηθεί το σημαντικότερο φιλοσοφικό πνεύμα του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Η διάθλαση των ευρωπαϊκών ιδεών της καμπίης του δεκάτου ογδόου αιώνα είναι φανερή στα συγγράμματά του και για τον λόγο αυτόν θεωρήθηκε επιβεβλημένο να μελετηθεί η ζωή και το έργο του σε συνάρτηση όχι μόνο με τη συγκεκριμένη εκείνη ιστορική στιγμή του νεότερου ελληνισμού αλλά και με τα τότε φιλοσοφικά ρεύματα της Δυτικής Ευρώπης.

Το βιβλίο διαιρείται σε τρία κύρια μέρη· στο πρώτο εξετάζεται η πρόσληψη των φιλοσοφικών ιδεών την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού (ιδιαιτερότητες και μεθοδολογικά ζητήματα, ιδεολογικές συγκρούσεις, οι πρόδρομοι, οι επιδράσεις του Διαφωτισμού στη νεοελληνική φιλοσοφία)· στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται ο βίος και το έργο του Βενιαμίν (τα πρώτα χρόνια, οι νέοι προσανατολισμοί, η διαμονή του στις Κυδωνίες, στην Κωνσταντινούπολη και Μυτιλήνη, στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, η επαναστατική δράση)· στο τρίτο μέρος μελετάται ο φιλοσοφικός στοχασμός του Βενιαμίν (αποδοχή της Ιδεολογίας, θεωρία της γνώσης, γενική γραμματική, κοσμολογία και επιστημολογία, φυσική θεολογία, ηθική, πολιτικός στοχασμός).

Στο επίμετρο του βιβλίου παρουσιάζονται περισσότερα από ενενήντα χειρόγραφα των έργων του Λεσβίου φιλοσόφου· επίσης αναδημοσιεύονται κείμενά του, χαρακτηριστικά της σκέψης του. Στην τωρινή του μορφή, το έργο αυτό —που υποστηρίχθηκε το 1983 ως διδακτορική διατριβή στη Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ.— έχει διασκευασθεί, εμπλουτισθεί και ενημερωθεί βιβλιογραφικά, όπου αυτό θεωρήθηκε αναγκαίο.

Αλεξάνδρα Σφοίνη,

Ξένοι συγγραφείς μεταφρασμένοι ελληνικά, 15ος-17ος αιώνας,

Πρόλογος: Εμμ. Ν. Φραγκίσκος,

ΚΝΕ/ΕΙΕ-84, Βιβλιοθήκη Ιστορίας των Ιδεών-3, Αθήνα 2003, 245 σελ.

Προϊόν της εργασίας που έχει συντελεστεί στο Πρόγραμμα του ΚΝΕ "Γλωσσολογία και πολιτισμικές επαφές: ο Ελληνισμός μεταξύ Ανατολής και Δύσης (16ος-19ος αι.)" υπό τη διεύθυνση του Εμμ. Ν. Φραγκίσκου. Ερευνητικός σκοπός του Προγράμματος ήταν, όπως δηλώνει και ο υπότιτλός του, "η εισαγωγή, υποδοχή και διάδοση των πολιτισμικών προϊόντων της Δύσης και της Ανατολής μέσω του εντύπου και του χειρογράφου: το ξενόγλωσσο βιβλίο στην Ελλάδα, μεταφράσεις και μεταφραστές ξενόγλωσσων έργων" (βλ. την περιγραφή των ερευνητικών στόχων του Προγράμματος στο *Ενημερωτικό Δελτίο*, τχ. 3, Ιούνιος 1991, σ. 1-8).

Αφετηρία του έργου υπήρξε η βιβλιογραφική απογραφή των μεταφράσεων, όπως δηλώνεται στον τίτλο του, ο οποίος παραπέμπει στο δεύτερο, βιβλιογραφικό μέρος που έχει διαρθρωθεί αλφαβητικά κατά συγγραφέα. Στον συνοπτικό κατάλογο απογράφονται οι ξένοι συγγραφείς (έχουν συμπεριληφθεί οι λατίνοι κλασικοί, καθώς και κάποιοι ηγεμόνες ή πάπες της Δύσης, εκδότες θεσπισμάτων απευθυνόμενων σε Έλληνες υπηκόους τους με ελληνική μετάφραση)· τα πρωτότυπα έργα, ανεξαρτήτως κατηγοριοποιήσεων και γλωσσών· τα διάμεσα έργα, στην περίπτωση που η μετάφραση έγινε από αυτά, ακόμη και αν πρόκειται για ενδογλωσσική μεταφορά από την αρχαία ελληνική· οι μεταφραστές (ανάμεσά τους διάφοροι ελληνομαθείς ξένοι στην υπηρεσία της θρησκευτικής προπαγάνδας)· οι δημοσιευμένες μεταφράσεις, πρώτη έκδοση και επανεκδόσεις ως τα τέλη του 17ου αιώνα (αποκλείστηκαν οι ελεύθερες διασκευές με μεγάλο βαθμό πρωτοτυπίας, πρωτίτως η λογοτεχνική παραγωγή της κρητικής Αναγέννησης, αντίθετα έχουν περιληφθεί τα ερανίσματα από ξένες πηγές, τα οποία είναι πολυάριθμα την εποχή αυτή)· ακολουθεί βιβλιογραφία για κάθε λήμμα. Ξεχωριστά καταχωρίζονται τα ανώνυμα, αταύτιστα ή συλλογικά έργα. Το δεύτερο μέρος συμπληρώνεται με χρονολόγιο των μεταφράσεων και ευρετήριο μεταφραστών.

Στο πρώτο μέρος επιχειρείται ιστορική προσέγγιση του ελληνικού μεταφραστικού φαινομένου του 15ου-17ου αι., το οποίο εντάσσεται στο μεταφραστικό φαινόμενο των νεότερων χρόνων, καθώς διαμορφώθηκε σταδιακά σε έναν ευρύτερο γεωγραφικό-πολιτισμικό χώρο με αλληλοδιεισδύσεις ανάμεσα στις διαφορετικές παραδόσεις, δυτικές και ανατολικές, και στα νεότερα ιδεολογικά ρεύματα, Ουμανισμό, Αναγέννηση, Μεταρρύθμιση, Αντιμεταρρύθμιση, διαδραματίζοντας έναν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση και εξέ-

λιξη των νεότερων ευρωπαϊκών γλωσσών και λογοτεχνιών. Αποτελείται από το εισαγωγικό κεφάλαιο "Η μετάφραση στις ευρωπαϊκές λογοτεχνίες", στο οποίο σκιαγραφείται το πλαίσιο μέσα από το οποίο αναδύθηκαν οι ελληνικές μεταφράσεις, από τέσσερα κυρίως κεφάλαια (διαιρούμενα σε υποκεφάλαια), στα οποία εξετάζεται το φαινόμενο εξελικτικά στον ιστορικό χρόνο και σύμφωνα με τις ειδολογικές κατηγορίες των μεταφράσεων, I. Λογοτεχνία, II. Κλασικοί, III. Εκκλησιαστικός Λόγος, IV. Ειδολογικό ανάπτυγμα, και από τα επιλεγόμενα "Όρια, λειτουργίες και τεχνικές του ελληνικού μεταφραστικού φαινομένου".

Ο τόμος ολοκληρώνεται με εικονογράφιση, βιβλιογραφία, γαλλική περίληψη και ευρετήριο.

Δημήτρης Γ. Αποστολόπουλος,

Για τους Φαναριώτες. Δοκίμες ερμηνείας και Μικρά αναλυτικά,

ΕΙΕ/ΚΝΕ-85, "Θεσμοί και ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία",

Αθήνα 2003, 253 σελ.

Το θέμα "Φαναριώτες" δεν είναι από τα εύκολα κεφάλαια της νεοελληνικής Ιστορίας. Πρώτα επειδή έχουν να γίνουν πολλά ακόμα στο επίπεδο των φιλολογικών ερευνών: εκδόσεις έργων τους που έχουν μείνει ανέκδοτα, αξιοποίηση χειρογράφων που έχουν μείνει αθησαύριστα στις παλαιότερες δημοσιεύσεις πονημάτων τους, εντοπισμός έργων τους που λανθάνουν... Έπειτα επειδή το θέμα καθ' εαυτό έχει υποστεί δύο αντί-

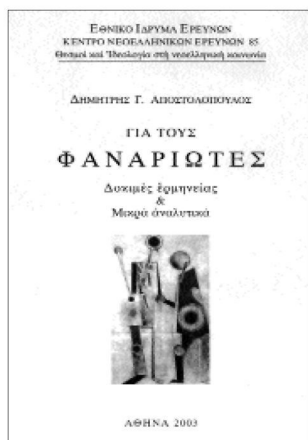
ροπες αλλοιώσεις που πρέπει να παραμεριστούν από τον ερευνητή του κοινωνικού φαινομένου: το θέμα έχει "θαμπώσει" από το γεγονός ότι οι Φαναριώτες ήταν αντικείμενο πολιτικών παθών και ως πρόσφατα χρησιμοποιήθηκαν σαν υλικό σε πολιτικές αντιπαραθέσεις· και από την άλλη, το θέμα έχει "απονευρωθεί" από κάποιες ανούσιες συνηγορίες που κατά καιρούς επιχειρήθηκαν. Με άλλα λόγια το κεφάλαιο "Φαναριώτες" για να γραφτεί απαιτεί και συστηματική εργασία στο επίπεδο της φιλολογικής υποδομής και μια νηφάλια αντιμετώπιση για να κατανοηθεί η θέση τους μέσα στην κοινωνία των χριστιανών Ρωμιών που ζούσαν στην οθωμανική αυτοκρατορία.

Τα δέκα πέντε μελετήματα που απαρτίζουν το δημοσίευμα δεν λύνουν ασφαλώς όλα αυτά τα αιτούμενα, έχουν απλώς τη φιλοδοξία να συμβάλουν στην επίλυση κάποιων φιλολογικών ζητουμένων και να μελετήσουν το φαινόμενο με κάποια νηφαλιότητα.

Το δημοσίευμα αρθρώνεται σε τρία Μέρη με τα ακόλουθα περιεχόμενα.

Πρώτο Μέρος: Για το κοινωνικό πλαίσιο και τους ιδεολογικούς ορίζοντες.

I. Η ανέλιξη της νεοελληνικής κοινωνίας, οι Φαναριώτες και ο Νεοελληνικός Δια-

φωτισμός. Ένα περίγραμμα· II. Η ελληνική κοινωνία της Κωνσταντινούπολης στο β' μισό του 17ου αιώνα. Σχόλια σε μια γαλλική περιγραφή την εποχή της ανόδου των Φαναριωτών· III. Κοινωνικές διενέξεις και Διαφωτισμός στα μέσα του 18ου αιώνα. Η πρώτη αμφισβήτηση της κυριαρχίας των Φαναριωτών· IV. "Ρωμηοί χριστιανοί... με παράτια βασιλικά". Το ζήτημα της πολιτικής συνείδησης· V. Περὶ ελευθερίας και ισότητας στα τέλη του 18ου αιώνα. Θέμα και παραλλαγές.

Δεύτερο Μέρος: Συμπεριφορές και γραπτά τεκμήρια.

I. Διδάσκοντας Φυσιολογία τον 17ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη· II. Διεκδικώντας την εφαρμογή του βυζαντινού δικαίου σε θέματα κληρονομικής διαδοχής· III. Μέρες του 1707: τα σοβαρά ζητήματα και οι μικρές απολαύσεις· IV. Αναζητώντας χρήσιμα εργαλεία για τα νέα καθήκοντα· V. Ένας Φαναριώτης διαβάζει Montesquieu. Τεκμήρια για, και από, τις αναγνώσεις του.

Τρίτο Μέρος: Μικρά αναλυτικά.

I. Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και το "Υπόμνημα" του Κορυδαλέα στο "Περὶ γενέσεως και φθοράς" του Αριστοτέλη· II. Η επιστολογραφία του Αλέξανδρου και του Νικόλαου Μαυροκορδάτου: το πρόβλημα της πατρότητας 43 επιστολικών κειμένων· III. Χειρόγραφες μεταφράσεις με έργα του Μολιέρου στη βιβλιοθήκη του Νικολάου Καρατζά· IV. Ο Φίλιππουπόλεως Σαμουήλ Χαντζερής, ένας άγνωστος κτήτορας ενός διάσημου σαμιακού χειρογράφου· V. Ο Δημήτριος Καταρτζής και οι *Questions sur l'Encyclopédie* του Βολταίρου.

Ακολουθούν αναλυτικοί πίνακες που περιέχουν: I. Γενικό ευρετήριο· II. Πηγές· III. Χειρόγραφα που χρησιμοποιούνται ή αναφέρονται.

Δημοσίευμα του ερευνητικού προγράμματος "Θεσμοί και Ιδεολογία στη νεοελληνική κοινωνία, 15ος–19ος αιώνας" στο οποίο παρουσιάζονται συγκεντρωμένα, ύστερα από νέα επεξεργασία, δέκα πέντε μελετήματα για τους Φαναριώτες από την εποχή της ανόδου τους, μετά τα μέσα του 17ου, ως τα τέλη του 18ου αιώνα.

Science, technology and the 19th century State : the role of the army,
Konstantinos Chatzis and Efthymios Nicolaïdis (eds),
National Hellenic Research Foundation – Laboratoire Techniques, Territoires
et Sociétés / CNRS, Athens 2003, 170 p.

Το βιβλίο αυτό είναι το δεύτερο που απορρέει από την συνεργασία μεταξύ του Προγράμματος Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών του ΚΝΕ/ΕΙΕ και του Laboratoire Techniques, Territoires et Sociétés (LATTS), που ανήκει στο CNRS και στην École Nationale des Ponts et Chaussées.

Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας εκδόθηκε το 2000 ο τόμος *Science, technology and the 19th century State* όπου επιχειρείτο η ανίχνευση της σχέσης μεταξύ εθνικών κρα-

τών του 19ου αιώνα (Ελλάδα, Γαλλία, Βρετανία και Πορτογαλία) και των επιστημών και της τεχνολογίας. Ο παρών τόμος ανιχνεύει στο ίδιο γενικό πλαίσιο τον ειδικό ρόλο του στρατού. Τον 19ο αιώνα ο στρατός, εκτός από τον παραδοσιακό του ρόλο, είναι ένας σημαντικός φορέας του εκσυγχρονισμού των κρατών, κυρίως μέσω του σώματος των μηχανικών και της επιστημονικής εκπαίδευσης στις στρατιωτικές σχολές.

Ο τόμος αυτός συγκεντρώνει ανακοινώσεις από ένα συμπόσιο που οργάνωσε το LATTs και το Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών, στη Σύρο το 2000.

Οι περισσότερες ανακοινώσεις αναφέρονται στις δυο χώρες των προαναφερθέντων ινστιτούτων, την Ελλάδα και τη Γαλλία όμως κάποιες άλλες ανακοινώσεις αναφέρονται και σε τρίτες χώρες, την Αίγυπτο, τη Ρουμανία και την Ιαπωνία, ιδίως σε σχέση με τις τεχνικές γαλλικές αποστολές.

Ο τόμος περιέχει οκτώ άρθρα, ορισμένα στα αγγλικά και άλλα στα γαλλικά.

Η Nathalie Montel παρουσιάζει τη δημιουργία του ναυστάθμου της Αλεξάνδρειας στις αρχές της δεκαετίας 1830. Ο Μωάμεθ Άλι στη γενική του προσπάθεια εκσυγχρονισμού της χώρας, ανέθεσε το έργο στον μηχανικό του Γαλλικού Ναυτικού Lefébure de Cerisy.

Η Anousheh Karvar περιγράφει πώς η Γαλλία βοήθησε τη Ρουμανία και την Ιαπωνία να εκσυγχρονίσουν τον στρατό τους, κατά το δεύτερο ήμισυ του 19ου αι.

Ο Patrice Bret αναφέρεται στο πρόβλημα της οργάνωσης της γαλλικής στρατιωτικής έρευνας μεταξύ 1760 και 1830 δείχνοντας ότι συνιστά τις απαραίτες της δημόσιας επιστημονικής έρευνας στη Γαλλία.

Ο Κώστας Χατζής μελετά την οργάνωση του σώματος των μηχανικών και τους πολλαπλούς ρόλους τους στην Ελλάδα του 19ου αι. Πρόκειται για ένα σώμα λογίων που παίζει τον ρόλο

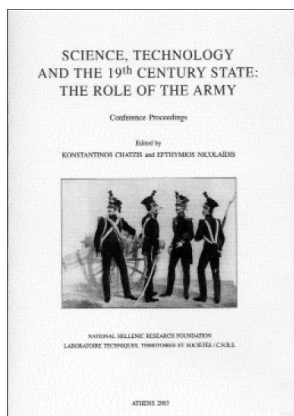
των πολιτικών μηχανικών μέχρι τη δεκαετία 1880 και που μεταφέρει την ευρωπαϊκή τεχνογνωσία στη χώρα.

Οι Γιάννης Αντωνίου και Μιχάλης Ασημακόπουλος περιγράφουν λεπτομερώς τη μακρά πορεία της δημιουργίας του προφίλ του Έλληνα μηχανικού από το 1830 ως τις αρχές του 20ού αιώνα. Οι συγγραφείς κάνουν εκτενή αναφορά στις αντίστοιχες εργασίες για την Ευρώπη και εντάσσουν την ελληνική περίπτωση στο διεθνές πλαίσιο.

Ο Δημήτρης Βογιατζής μελετά τη στρατιωτική τεχνολογία που χρησιμοποιεί ο ελληνικός στρατός τον 19ο αι., όταν η ευρωπαϊκή παράδοση συνυπάρχει με την τοπική.

Ο Ανδρέας Καστάνης παρουσιάζει την εισαγωγή της περιγραφικής γεωμετρίας στην Ελλάδα τον 19ο αι., ένα μάθημα γαλλικής έμπνευσης που διδάσκεται στη σχολή Ευελπίδων και στο Πανεπιστήμιο.

Τέλος, ο Γιώργος Βλαχάκης αναφέρεται στον ρόλο των αξιωματικών του Ναυτικού στην ελληνική επιστημονική παιδεία τον 19ο αι.

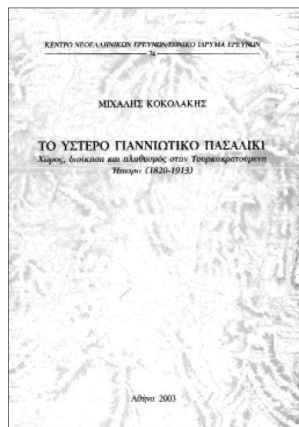
Μιχάλης Κοκολάκης,

Το ύστερο Γιαννιώτικο πασαλίκι: Χώρος, διοίκηση και πληθυσμός στην

Τουρκοκρατούμενη Ήπειρο (1820-1913),

ΚΝΕ/ΕΙΕ-74, Αθήνα 2003, 552 σελ.

Το βιβλίο γράφτηκε και υποβλήθηκε το 1993 ως διδακτορική διατριβή στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο σκιαγραφείται συνοπτικά η Ήπειρος της περιόδου 1820-1913 με έμφαση στα εξής σημεία: Έννοια και γεωγραφική υπόσταση του όρου "Ήπειρος", συνθήκες παραγωγής και κατάσταση της οικονομίας: γλωσσική, θρησκευτική και "εθνολογική" κατανομή του πληθυσμού: οθωμανικοί θεσμοί και μεταρρυθμίσεις (γαιοκτησία, φορολογία, στρατός): απελευθερωτικά κινήματα. Στο δεύτερο μέρος επιδιώκεται η εμβάθυνση στο θεσμικό πλαίσιο της οθωμανικής διοίκησης, η αναλυτική καταγραφή και χαρτογράφηση των διοικητικών διαιρέσεων (καζάδων, σαντζακιών και ναχιγιέδων), και η κατανόηση των αλλαγών που έγιναν με τις μεταρρυθμίσεις του 1846 και του 1867. Το τρίτο μέρος παρουσιάζει τις πηγές που διαθέτουμε σήμερα για την ιστορία του πληθυσμού της Τουρκοκρατίας και επικεντρώνεται ιδιαίτερα στον τρόπο της διεξαγωγής και τον βαθμό της αξιοπιστίας των επίσημων οθωμανικών καταμετρήσεων. Με βάση την παραδοχή ότι τα οθωμανικά στοιχεία δίνουν μια προσέγγιση του πληθυσμού πλησιέστερη και συνεπέστερη από άλλες πηγές -αρκεί να υποβληθούν σε κατάλληλη επεξεργασία και διόρθωση- καταρτίστηκε μια πιθανή καμπύλη της εξέλιξης του πληθυσμού στο σύνολο της Ηπείρου και στις κυριότερες γεωγραφικές υποδιαιρέσεις της. Στις περισσότερες περιοχές και ιδίως στις βόρειες, αλβανικές επαρχίες εντοπίζεται προς τα τέλη του 19ου αιώνα ένα φαινόμενο δημογραφικής "κόπωσης" που αποδίδεται στην έξαρση της μετανάστευσης. Χωριστά εξετάζεται η θέση των αστικών κένρων και του μουσουλμανικού πληθυσμού, που εμφανίζεται δυσμενέστερη. Ο βιβλίο περιλαμβάνει ακόμα χάρτες, πίνακες και αποπάσματα από αρχειακές πηγές.

Κυκλοφόρησε το 7ο τεύχος του *Newsletter for the History of Science in Southeastern Europe*, το οποίο εκδίδεται από το Πρόγραμμα Ιστορίας των Επιστημών του ΚΝΕ/ΕΙΕ.

Περιεχόμενα του τεύχους:

Multicultural science in the Ottoman Empire; 2nd Hellenic Conference on "The Role of History and Philosophy of Science in Science Teaching"; Themes in Education Special Issue: "Hellenic Studies in History, Philosophy of Science and Science Teaching"; Proceedings of the First Congress on the History of Turkish Science and Technology; History of the Literature of Music during the Ottoman Period; Mathematicians, Astronomers, and Other Scholars of Islamic Civilization and Their Works; The Project on the First Industrial Archaeological Excavation Area in Turkey Dating from the Ottoman Period; Studies in Ottoman Science; Studies on the History of Botany in Turkey; Insolation and Climate; Nikola Tesla: Tagebuch aus Strassburg; The Activity of the Romanian Team; Science, technology and the 19th century State : the role of the army; The Observatory of Corfu; Conference "Current trends in Science Technology Studies"; ESF project *Cultural Exchange in Europe, 1400-1700*, meeting on Translation; Conference "Aristarchus of Samos"; Search for Ferdinand Verbiest's documents in the Southeastern Europe; Costas Krimbas member of the Academy of Athens; Chryssa Maltezou awarded by the President of the Republic; IUHPS 2005 DHS Prize for young scholars; Byzantium - Venice - Modern hellenism: A travel in the world of modern Greek scientific thought.

"Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας" της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, φιλοξενούμενο πρόγραμμα στο ΚΝΕ/ΕΙΕ

Ζιζή Σαλίμπα,

Γυναίκες εργάτριες στην ελληνική βιομηχανία και στη βιοτεχνία (1870-1922), Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, αρ. 37, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ, Αθήνα 2002, 366 σελ.

Στο τοπίο της νεοελληνικής πόλης η παρουσία της εργάτριας έχει γίνει αισθητή από το 1870, όταν τα πρώτα ατμοκίνητα εργοστάσια μπήκαν σε λειτουργία. Η φυσιогνωμία της αποτελεί ένα από τα σύμβολα του κοινωνικού και οικονομικού μετασχηματισμού.

Η μετατροπή της νεοφερμένης στην πόλη αγρότισσας σε εργάτρια συνοδεύεται από καταλυτικές αλλαγές στο εργασιακό και κοινωνικό της περιβάλλον. Από τον αγροτικό χρόνο, στον εργοστασιακό χρόνο, από την ύπαιθρο στον ασφυκτικά περιορισμένο χώρο του εργοστασίου και του βιοτεχνικού εργαστηρίου, η εργάτρια όφειλε να πειθαρχήσει το σώμα της, να ρυθμίσει την καθημερινότητά της, έτσι ώστε να ενσωματώσει τις πειθαρχίες που επέβαλλε ο κόσμος της μισθωτής εργασίας.

Από τα κλωστοϋφαντουργεία, τα καπνεργοστάσια, τα χαρτοποιεία, στην εργασία φασόν, μέχρι τις καπελούδες και τις μοδίστρες, το βιβλίο αυτό παρουσιάζει τα πολλαπλά πρόσωπα της εργάτριας στην ελληνική βιομηχανία και στη βιοτεχνία. Ρίχνοντας φως στο εσωτερικό του κάθε επαγγέλματος εντοπίζονται οι μεταξύ τους ομοιότητες και διαφορές ενώ σχολιάζεται η ποικιλλότητα των εργασιακών χαρακτηριστικών που συνέθεταν τη συνολική γενική εικόνα της Ελληνίδας εργάτριας μέσα στη χόανη των επαγγελμάτων που ορίζουν τον τομέα της μεταποίησης. Με στόχο τον "εκπολιτισμό" της εργάτριας, ο οποίος συντελέσθηκε μέσω της μόρφωσης και της επαγγελματικής εκπαίδευσης, οι φιλανθρωπικοί σύλλογοι των γυναικών επιχειρούσαν την κοινωνική της αναμόρφωση και την εισαγωγή της στο κυρίαρχο σύστημα αξιών και συμπεριφορών των αστικών στρωμάτων.

Το μάγμα της φυσιогνωμίας της εργάτριας ολοκληρώνεται με την καταγραφή του πολιτισμικού σύμπαντος εντός του οποίου αυτή δρούσε και εκινείτο. Η διαμόρφωση της "εργατικής κατοικίας", το φαγητό που παρασκεύαζε και γεύονταν η εργάτρια, οι τόποι αναψυχής και οι τρόποι διασκέδασης υποδεικνύουν τις εκφάνσεις μιας αυτόνομης

και πρωτότυπης κουλτούρας, που παραγόταν από την ίδια την εργάτρια.

Η Ζιζή Σαλίμπα σπούδασε οικονομικά στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Είναι διδάκτωρ ιστορίας του Πανεπιστημίου Paris I της Σορβόνης. Έχει εργασθεί ως ερευνήτρια στο Ιστορικό Αρχείο και στο Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας. Δημοσίευσε στα ελληνικά, στα αγγλικά και στα γαλλικά, άρθρα και ανακοινώσεις σε συνέδρια. Από το 1999 είναι στέλεχος της Εθνικής Τράπεζας στον τομέα διεθνών δραστηριοτήτων

Μαρία Παπαθανασίου,

Μεγαλώνοντας στον ορεινό χώρο. Παιδιά και παιδική ηλικία στο Κροκύλειο

Δωρίδας τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα,

Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, αρ. 38, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ, Αθήνα 2003, 387 σελ.

Το βιβλίο μελετά πλευρές της καθημερινής ζωής και της κοινωνικοποίησης των παιδιών σε ένα ορεινό χωριό της Στερεάς Ελλάδας κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Πρόκειται για μια μελέτη κοινωνικής ιστορίας που κινείται στο πλαίσιο νέων τάσεων στην ιστορική επιστήμη, όπως η ιστορική ανθρωπολογία, η μικροϊστορία, η προφορική ιστορία. Στηρίζεται κυρίως σε προφορικές αφηγήσεις αλλά αξιοποιεί επίσης κοινοτικά, ενοριακά και σχολικά αρχεία.

Οι υλικές συνθήκες διαβίωσης των παιδιών και η συμβολή τους στην οικογενειακή οικονομία, οι σχέσεις τους με τους γονείς τους, τα βιώματά τους στο σχολείο, η σχολική εκπαίδευση ως προνόμιο των αγοριών και των ανώτερων στρωμάτων του χωριού, ο ζωτικός ρόλος των παιδιών στην εθιμική ζωή και η κοινωνικοποίησή τους μέσα από το παιχνίδι, κυριαρχούν στη θεματική της εργασίας.

Τα ζητήματα αυτά εξετάζονται υπό το πρίσμα ενός ευρύτερου προβληματισμού για τον σταδιακό εξαστισμό της ζωής στην ελλαδική ύπαιθρο του μεσοπολέμου σε συνδυασμό με την μετανάστευση των ανδρών στην Αμερική και τη γενικότερη επιθυμία των ανθρώπων να εγκαταλείψουν την αγροτική ζωή. Όπως σημειώνει η συγγραφέας στον επίλογο "Τα παιδιά ζούσαν μεταξύ παραδοσιακών και αστικών τρόπων ζωής, σε έναν κόσμο ταυτόχρονα ανοικτό και κλειστό". Στις σελίδες του βιβλίου προβάλλει ανάγλυφα ένας κόσμος που χάνεται αλλά υπάρχει ακόμη, όσο εκείνοι που μεγάλωσαν στους κόλπους του βρίσκονται στη ζωή.

Η Μαρία Παπαθανασίου είναι ιστορικός. Διδάσκει Ευρωπαϊκή Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Πατρών και στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και Ιστορία της Παιδικής Ηλικίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Μελέτες, Τεκμήρια, Συνέδρια για την Ιστορία της Παιδικής Ηλικίας και της Νεότητας. Παρουσίαση του Ερευνητικού Εκδοτικού Προγράμματος 1983-1989, 1994-2003 και 34 ψηφιοποιημένα βιβλία, CD ROM, Αθήνα 2003.

Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και η Επιτροπή του Ιστορικού Αρχείου Ελληνικής Νεολαίας, επιθυμώντας, με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, να καταστήσουν προσιτά στους ερευνητές και σε κάθε ενδιαφερόμενο το ερευνητικό έργο και τα βιβλία του ΙΑΕΝ, αποφάσισαν να προχωρήσουν στην ψηφιοποίησή τους, προκειμένου να κυκλοφορήσουν σε CD-ROM και να διατεθούν ελεύθερα στο διαδίκτυο: <http://www.iaen.gr>, <http://www.eie.gr>, <http://www.neagenia.gr>

Οι σχετικές εφαρμογές σχεδιάστηκαν έτσι ώστε ο χρήστης του CD-ROM ή ο επισκέπτης του διαδικτυακού τόπου να ξεφυλλίζουν με ευκολία και ταχύτητα τα βιβλία και να έχουν τη δυνατότητα να εντοπίζουν λέξεις ή συνδυασμούς λέξεων στα κείμενα. Προς το παρόν είναι διαθέσιμα τα πρώτα 34 δημοσιεύματα (σε 44 τόμους, 18.500 σελίδες). Στην πορεία ολοκλήρωσης του προγράμματος τυπώθηκαν ακόμα δύο βιβλία (αρ. 35 και 36, εκδόσεις του 2000) και μετά την ολοκλήρωσή του τυπώθηκαν δύο ακόμα βιβλία (αρ. 37, το 2002 και αρ. 38, το 2003) ενώ ένα βρίσκεται στο τυπογραφείο (αρ. 39, του 2003). Αυτά τα πέντε βιβλία θα περιληφθούν σε μια δεύτερη έκδοση του CD-ROM και συγχρόνως θα προστεθούν στον διαδικτυακό τόπο.

Τόσο στο CD-ROM όσο και στη διαδικτυακή εφαρμογή, ο χρήστης μπορεί να επιλέγει ανάμεσα στην εικόνα μιας σελίδας, όπως αυτή είναι στο αντίστοιχο βιβλίο, και στο ψηφιακό κείμενο της σελίδας αυτής. Το ψηφιακό κείμενο έχει δημιουργηθεί με πρόγραμμα οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων (OCR), και έχει διορθωθεί ώστε η αναζήτηση των λέξεων να είναι αξιόπιστη· θα πρέπει πάντως ο χρήστης του CD-ROM ή ο επισκέπτης του διαδικτυακού τόπου να έχει υπόψη του ότι υπάρχει ένα ποσοστό σφαλμάτων (ανεκτό θέλουμε να πιστεύουμε) και για τον λόγο αυτόν, σε περίπτωση που αντιγράψει αποσπάσματα ψηφιακού κειμένου για επιστημονική χρήση, θα πρέπει να τα παραβάλλει με το πρωτότυπο κείμενο που θα βρίσκεται στις εικόνες των σελίδων.

**Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς,
Ερευνητικό Πρόγραμμα, Διεθνή συμπόσια,
Διαρκές σεμινάριο, Δημοσιεύματα, 1983-1989, 1994-2003, 2003, 63 σελ.**

Βιβλιαράκι απολογισμού του έργου του ΙΑΕΝ με λεπτομερείς και πλήρεις καταλόγους του ερευνητικού και του εκδοτικού του προγράμματος και των διεθνών συμποσίων που οργάνωσε. Στο φυλλάδιο περιέχονται οι στόχοι του ερευνητικού προγράμματος, που κυκλοφόρησαν το 1983 και προσδιόρισαν το ερευνητικό του πλαίσιο, τους σκοπούς και τους στόχους του καθώς και πίνακες με στατιστικά στοιχεία για το έργο που επιτελέστηκε.

Ολόκληρο το περιεχόμενο του φυλλαδίου περιέχεται και στο CD-ROM του ΙΑΕΝ και είναι προσιτό και από τον διαδικτυακό τόπο <http://www.iaen.gr>

